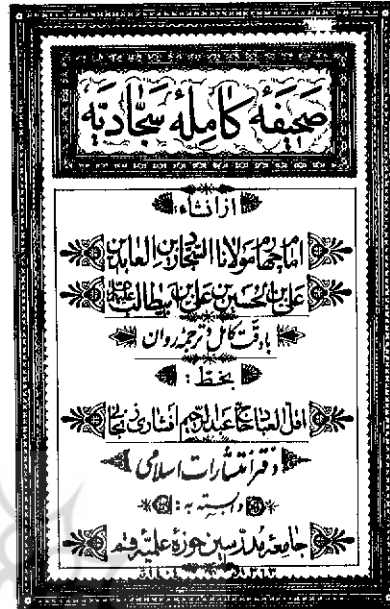

صحیفه سجادیه

به روایت ابن مالک

◀ علی صدراي خوبی

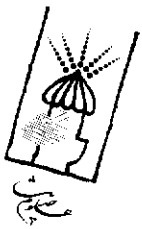
صحیفه سجادیه، کتاب معرفت و توحید، کتاب انسانیت و اخلاق و مجموعه دعاهایی است که حضرت امام علی بن الحسین (ع) انشاد فرموده و دو فرزند بزرگوار آن حضرت، امام باقر (ع) و زید شهید آن را روایت کرده اند. این نوشتار نظری بر روایتهای این کتاب ارزشمند دارد و با تأمل بیشتری به روایت ابن مالک - که نسخه آن در دهه اخیر شناسایی و عرضه شده است - می پردازد.

کهن ترین نسخه موجود از صحیفه سجادیه

در اینکه کهن ترین نسخه موجود صحیفه سجادیه کدام نسخه است، تاکنون بحثی نشده است. در اینجا آنچه نگارنده تاکنون از تفحص در کتابها و یادداشت‌های دانشمندان به دست آورده ذکر می نماید.

الف. نسخه واتیکان

حضرت آیت الله سیدمرتضی نجومی در زندگی خودنوشتی که مرقوم فرموده، خبری

درباره یکی از نسخه های اصل صحیفه به دست داده که از بیانات ایشان، خبر دیگری از آن نداریم. در اینجا عین عبارت ایشان را جهت اطلاع و تفحص بیشتر از آن تقدیم می داریم. وی می نویسد:

چندسالی بعد از ایام تجرد و مدرسه به مرحوم علامه امینی عرض کردم. چیز عجیبی را در مجله ای خواندم و آن اینکه در کتابخانه پاپ در واتیکان کتابی خطی است که در تمام دنیا برای آن نظیری نتوان یافت.

چون هر کتاب مخطوطی نظیر و مشابهی دارد، جز این کتاب و آن نسخه اصل صحیفه سجادیه است که به انشای امام همام سیدالساجدین و زین العابدین حضرت علی بن الحسین (ع) و به خط زید شهید، پسر آن حضرت است و شاید همان نسخه ای بوده است که در مقدمه صحیفه حضرت امام صادق (ع) بسیار مضطرب و نگران بوده است که مبادا آن نسخه در جنگ یحیی بن زید با لشکر خلیفه عباسی در گرگان از بین رفته باشد.

مرحوم علامه امینی فرمودند: در کجا دیده اید. گفتم: قطع دارم که جایی دیده ام و شاید در فلان مجله ماهانه دیده باشم. دوره تمام آن مجله را گشتیم و پیدا نکردیم.

احتمال دادم شاید مجله دیگری بوده است. آن مجله را هم تمام گردیدیم، باز هم این مطلب را نیافتیم و تا هم اکنون هم نیافته ام، و لیکن بعدها فرزند مرحوم علامه امینی به بنده فرمود:

فلانی، محتاج به گشتن نیست، پسر عمومی ما که عازم ایتالیا بود، من پیشنهاد به ایشان کردم که برو در کتابخانه پاپ در واتیکان سؤالی از این گمشده گران قدر بکن، شاید او را ببینی.

ایشان گفتند: رفتم و از آنان چنین سؤالی کردم، گفتند این کتاب در

کتابخانه است؛ اما شما نمی‌توانید او را ببینید، ولی شما را به اتاق مخصوص این کتاب و جایگاه این والاترین نسخه مخطوط جهان می‌بریم.

مرا به اطلاقی کوچک مثلاً ۳ در ۴ بردند که فرش بسیار گرانبهایی در آن انداخته بودند. وسط فرش میز آبنوسی گران قیمت گذاشته شده بود و بالای میز، جعبه‌ای آبنوس و میان آن جعبه، جعبه‌ای از طلا بود که کتاب در آن محفظه طلا نهاده شده بود و روی جعبه آبنوس هم سرپوشی شیشه‌ای نهاده بودند.

مقصود، یک اتاق کوچک را به این اشیای گرانبها ویژه این کتاب مقدس قرار داده بودند.^۱

اثبات مطلب بالا نیازمند به تحقیق و تفحص و کسب اطلاع دقیق است؛ نگارنده با مراجعه به کتاب فهرست نسخه‌های خطی واتیکان اثری از آن نیافته است. در آن کتاب، پنج نسخه از صحیفه سجادیه معرفی شده بود که همه متعلق به قرن یازدهم یا دوازدهم قمری است.^۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

ب. نسخه 'آستان قدس رضوی علوم انسانی'

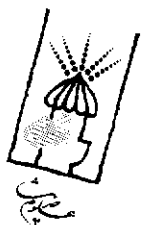
پس از نسخه واتیکان (اگر صحت آن اثبات گردد)، دومین نسخه کهن از صحیفه سجادیه، متعلق به کتابخانه بارگاه ملکوتی امام الانس والجان، هشتمین اختر پر فروغ آسمان ولایت، امام علی بن موسی الرضا(ع) است.

داستان این نسخه چنان است که در جریان توسعه حرم مطهر رضوی در سال ۱۳۴۸ ش، از زیر یکی از ستونهای آن حرم منور، صندوقی حاوی نسخه‌های خطی ظاهر

۱. کیمیای هستی (زندگینامه خودنوشت سید مرتضی نجومی)، ص ۱۵۳ - ۱۵۵.

۲. المخطوطات العربیة فی مکتبة الفاتیکان (روما - الفاتیکان)، ترجمه و تلخیص سید صادق حسینی

اشکوری، ص ۵۷، ۱۵۸، ۱۸۰، ۲۲۳ و ۲۵۷.

می‌گردد که همه آنها متعلق به قرن پنجم هجری بوده است.^۳

از جمله این نفایس، مجموعه‌ای تحریر شده در سال ۴۱۶ ق، بوده که یکی از رساله‌های آن صحیفه سجادیه به روایت ابن مالک است. این نسخه هم اکنون کهن‌ترین نسخه از صحیفه سجادیه است که موجود بوده و در دسترس محققان قرار دارد.

مشخصات نسخه 'آستان قدس رضوی

این نسخه به شماره ۱۲۰۴۵ در کتابخانه آستان قدس رضوی نگهداری می‌شود و حاوی این رساله هاست:

۱. کتاب فی قواع القرآن و ما يستحب ان لا یخل بقرآنه کل یوم و لیله، تألیف حافظ محمد بن یحیی بن حسن خوری نیشابوری (۴۲۷ ق)^۴ و در ۳۱ ورق؛
  ۲. صحیفه سجادیه، تحریر سال ۴۱۶ ق؛
  ۳. رساله فی التذکیر و التانیث؛
  ۴. جزء فی آیات الرقیة والحرز، تألیف ابی عمرو ابن یحیی، در شش ورق.
- مجموع برگهای این مجموعه ۱۰۱ برگ است و در فهرستهای آستان قدس معرفی شده است.^۵

روایت‌های صحیفه سجادیه

تمام روایتها و اسناد صحیفه سجادیه به عمیر بن متوکل ختم می‌شود که او آن را از پدرش و او از یحیی بن زید و امام صادق (ع) روایت می‌کند.

کسانی که صحیفه را از عمیر روایت می‌کنند عبارت‌اند از:

۳. گوهرهای علمی موجود در این صندوق مقاله جداگانه نیاز دارد که در آنجا معرفی خواهد گردید.
۴. این رساله با تصحیح قاسم نوری از سوی بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی، در سال ۱۴۱۰ ق، به قطع وزیری در ۱۰۷ صفحه، از روی همین نسخه به چاپ رسیده است.
۵. فهرست نسخه‌های خطی آستان قدس رضوی، ج ۱۱، ص ۶۷۱ و ج ۱۲، ص ۴۱۱ و ج ۱۵ ص ۳۳۴.

- ۱ . علی بن نعمان اعلم ، مشهور به ابن اعلم ،
  - ۲ . محمد بن احمد بن مسلم مطهری ، مشهور به ابن مطهر ،
  - ۳ . محمد بن صالح (چون ابن مالک تنها راوی اوست ، روایتش به روایت ابن مالک مشهور شده است) ،
  - ۴ . حسین بن اشکیب مروزی ، مشهور به ابن اشکیب .
- اما سرنوشت این روایتها و آنچه از آنها تاکنون به دست ما رسیده ، بدین قرار است :

۱ . روایت ابن اعلم و ابن مطهر

این روایت ، همان است که در صحیفه های مشهور و در دسترس به چشم می خورد؛ بدین ترتیب که در آغاز صحیفه های مشهور ، بهاء الشرف صحیفه را از استاتید خود روایت می کند تا اینکه آخر سند به ابن اعلم منتهی می شود . و تفصیل آن چنین است :

حدثنا السيد الاجل ، نجم الدين بهاء الشرف ابوالحسن محمد بن الحسن بن احمد بن علی بن محمد ابن عمر بن يحيى العلوى الحسينى (۹) قال :
 اخبرنا الشيخ السعيد ابو عبدالله محمد بن احمد بن شهریار الخازن لخزانة مولانا امير المؤمنين علي بن ابي طالب (ع) في شهر ربيع الاول من سنة ست عشرة و خمسمائة قراءة عليه ، و انا اسمع (۸) قال : سمعتها على الشيخ الصدوق ابي منصور محمد بن محمد بن احمد بن عبدالعزيز العكبري المعدل (۷) ، عن ابي المفضل محمد بن عبدالله بن المطلب الشيباني (۶) قال : حدثنا الشريف ابو عبدالله جعفر بن محمد ابن جعفر بن الحسن بن جعفر بن الحسن بن الحسن بن امير المؤمنين علي بن ابي طالب (ع) (۵) قال : حدثنا عبدالله بن عمر بن خطاب الزيات (۴) سنة خمس و ستين و مائتين قال : حدثني خالي : علي بن النعمان الاعلم (۳) قال : حدثني عمير بن متوكل الثقفي البلخي (۲) ، عن ابيه متوكل بن هارون (۱) .

همچنان که ملاحظه می شود راوی ششم این سند، ابی المفضل است که در سند بالا از ابن اعلم روایت می کند. در ادامه سند صحیفه مشهور، سندی دیگر از ابن المفضل نقل شده که به ابن مطهر ختم می شود که چنین است:

حدثنا ابوالمفضل (۶) قال: وحدثني محمد بن الحسن بن روزبه ابو بكر المدائني الكاتب نزيل الرحبة في داره (۵) قال: حدثني محمد بن أحمد بن مسلم المطهري (۴) قال: حدثني أبي (۳)، عن عمير بن متوكل البلخي (۲)، عن ابيه المتوكل بن هارون (۱).

الف . نسخه های موجود از روایت ابی المفضل

آنچه تاکنون از صحیفه سجادیه به روایت ابی المفضل شیبانی منتشر شده، همان روایت بهاء الشرف است که به واسطه، از وی نقل می کند؛ اما نسخه های چندی از صحیفه سجادیه موجود است که سند اول آنها از ابی المفضل شروع می شود و تفاوتی با صحیفه بهاء الشرف دارد.

آنچه نگارنده از نسخه های روایت ابی المفضل تاکنون شناخته است، عبارت اند از: یکم (روایت ابن اعلم). نسخه ممتاز و بسیار نفیس موجود در کتابخانه کاخ گلستان، این نسخه به خط خطاط بی نظیر جهان اسلام، یاقوت مستعصمی در سال ۶۹۴ ق، تحریر شده و سند اول آن چنین است:

حدثنا الشيخ ابوالمفضل محمد بن عبدالله بن المطلب الشيباني، و أملا علينا أوله في مسجد الشرقية يوم الثلاثاء لست ليال خلون من ذي الحجة سنة خمس و ثلثمائة و قرأنا عليه باقيه في داره بمرتعته خاقان و نسخته من كتابه، قال حدثنا الشريف ابو عبدالله جعفر بن محمد بن الحسن ابن الحسن بن أمير المؤمنين - عليهم السلام - ... ۶

چنان که ملاحظه می شود، این سند، همان روایت ابن اعلم است؛ لکن به سندی جلوتر از سند بهاء الشرف.

دوم (روایت ابن مطهر). نسخه نفیس موجود در کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی - قدس سره -، این نسخه را حسین بن محمد حسینی شیرازی در موصل تحریر نموده و در ربیع الاخر سال ۶۹۵ق، به پایان رسانیده و سند آغاز آن چنین است:

قال أبوالمفضل: حدثنا محمد بن الحسن بن روزبه ابن أبوبکر المدائنی الكاتب نزیل الرحبة فی داره، قال حدثنی محمد بن أحمد بن مسلم المطهری، قال: حدثنی أبی، عن عمیر بن متوکل بن هارون البلخی، عن ابیه المتوکل بن هارون.^۷

ویژگی این دو نسخه آن است که نسخه «الف»، روایت ابوالمفضل از ابن اعلم و نسخه «ب»، روایت ابوالمفضل را از ابن مطهر در بردارد، و ضمن آنکه روایت ابوالمفضل از این دو در ضمن صحیفه مشهور مندرج است، اما در این دو نسخه، این دو روایت به صورت جداگانه قابل دسترسی است.

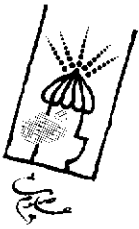
۲. روایت ابن اشکیب

حسین بن اشکیب مروزی از یاران امام حسن عسکری (ع) است و یاد وی در رجال الطوسی و رجال النجاشی مندرج است؛ اما در هر دو مصدر اشاره ای به روایت صحیفه توسط وی نشده است.

اولین شخصی که متذکر روایت ابن اشکیب از صحیفه سجادیه شده، عالم متبوع میرزا عبدالله افندی است. او در مقدمه کتاب خود (الصحیفه الثالثة) در ذکر اسناد و روایتهای صحیفه سجادیه از ابن اشکیب و روایت وی چنین یاد می کند:

... کروایة محمد بن الوارث، عن الحسن بن اشکیب الثقة الخراسانی

۷. فهرست نسخه های خطی کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی، سید احمد حسینی، ج ۱۰، ص ۸۱.

من أصحاب الهادی و العسکری، عن عمیر بن هارون المتوکل البلخی
التي راينا نسخة عتيقة منها بخط ابن مقلة الخطاط المشهور، الذي هو
واضع خط النسخ في زمن الخلفاء العباسية و ناقله عن الخط الكوفي.^۸
تاکنون نسخه‌ای از این روایت در دست نبود تا اینکه در سال گذشته نسخه‌ای از آن از
کتابخانه دانشمند معظم حضرت آیت الله سید محمدعلی روضاتی در اصفهان به دست آمد
و استاد معظم سید محمدرضا جلالی مشغول تصحیح و تحقیق آن است. (نیت خیر
مگردان که مبارک فالی است).

۳. روایت علی بن مالک، مشهور به ابن مالک

اولین کسی که به ترجمه ابن مالک پرداخته، شیخ طوسی است که در رجال خود
می نویسد:

علی بن مالک، روی عنه ابن همام دعاء الصحيفة.^۹

شیخ طوسی بدون اینکه اشاره‌ای به توثیق یا ضعف وی بکند، نام علی بن مالک را در
بخش کسانی که از ائمه (ع) مستقیماً روایت نمی کنند، ذکر نموده و پس از وی، دیگران نیز
عبارت شیخ طوسی را بدون زیاده و کمی نقل نموده اند.^{۱۰}
محقق گرانقدر سید محمد حسین جلالی با استناد به تاریخ بغداد، وی را همان عطار
مخرومی دانسته که شرح حالش در تاریخ بغداد، بدین عبارت مندرج است:

علی بن مالک بن یزید العطار المخومی، حدث عن الحكم بن موسى و
محمد بن بشار بُندار و عبدالعزيز بن منيب المروزي و محمد بن احمد بن
صالح الاصطخري، روی عنه محمد بن عبدالواحد، حدثنا محمد بن

۸. الصحيفة السجادية، تقدیم: محمد حسین حسینی جلالی، تحقیق: محمد جواد حسینی الجلالی، ص

۲۳، به نقل از الصحيفة الثالثة، ص ۱۱.

۹. رجال الطوسی، ص ۴۰۳۴، رقم ۶۲۱۰.

۱۰. رجال ابن داود، ص ۹۰؛ جامع الرواة، ج ۱، ص ۵۹۶؛ نقد الرجال، ص ۲۴۱.

العباس قال: قرىء على ابن المنادى وانا اسمع، قال و مات من ناحيتنا
على بن مالك العطار لاربع خلون من شعبان سنة تسع و سبعين، كان
صالح المعرفة بالحديث.^{۱۱}

البته این حدس، جز مطابق بودن نام و نام پدر و مطابقت عصر زندگی، مؤید
دیگری ندارد.

ابن مالک صحیفه را از احمد بن عبدالله و او از محمد بن صالح و او از عمیر بن
متوکل و او از متوکل بن هارون بلخی و او از امام صادق (ع) روایت می کند؛ اما کسی که
صحیفه را از ابن مالک روایت می کند، محمد بن همام اسکافی بغدادی (۲۵۸ - ۳۳۲ق)
دانشمند شهید شیعی است.

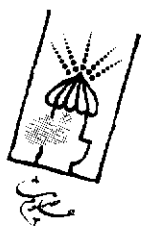
تاکنون صحیفه روایت شده ابن مالک در هیچ مصدری معرفی نگردیده و بعد از شیخ
طوسی هیچ کس خبری از آن به دست نداده است تا اینکه در چند دهه اخیر دو نسخه معتبر
از آن به دست آمده و در اختیار اهل تحقیق قرار گرفته است.
در اینجا مشخصات آن دو نسخه به دلیل اهمیت آنها ذکر می گردد:

اولین نسخه، شناخته شده روایت ابن مالک

نسخه ذکر شده متعلق به آستان قدس رضوی، اولین نسخه شناخته شده از روایت ابن
مالک است. این نسخه در سال ۴۱۶ ق، تحریر شده و در اول خود سندی دارد که به ابن
مالک متصل می شود، بدین ترتیب:

قال الاستاذ أبو بكر محمد بن علي الكرمانی - رضی الله عنه - : أخبرنا
بُندار بن يحيى بزوزن، قال: أخبرني محمد بن يحيى بن سهل الدهني،
قال: حدثنا أبو علي محمد بن همام بن سهل الإسكافي، قال: حدثنا
علي بن مالك، قال: حدثنا أحمد بن عبدالله، قال: حدثنا محمد بن

۱۱. الصحيفه السجادية، تصحيح سيد محمد حسين جلالی، ص ۱۷۱ به نقل از تاريخ بغداد، ج ۱۲،

صالح، عن عمیر بن المتوکل بن هارون، قال: حدثني أبي المتوکل ... .
کاتب این صحیفه (حسن بن ابراهیم بن محمد الزامی در شوال ۴۱۶ق) در ظهر
نسخه، سند ارتباط خود تا ابوبکر محمد بن علی کرمانی را چنین یادداشت نموده
است:

اجازلی أبو القاسم عبد الله بن محمد بن سلمه القرهاذجودی - سلمه الله
- ان أروى الصحیفة بتمامها عنه، عن ابي بكر الكرمانی - رحمه الله -
بروایت، عن رجاله، كما كتباها .

در پشت برگ اول نسخه، تاریخ وقف نسخه موجود است، بدین عبارت:
وقفه الاستاذ الإمام أبو عبد الله أحمد بن عمر الزاهد علی مدرسة شیخه
حامد بن أحمد بباب غرره (؟) والتولية لعمر بن محمد الحامدی .
و در ورقه آخر چنین آمده است:

سبّله صاحبه الخادم الجلیل أبو الحسن علی بن ابراهیم البوزجانی علی
الاستاذ الإمام الزاهد ابي بكر محمد بن الحسن - رضی الله عنه - و علی
اولاده و علی کل منهم - اكرمهم الله بمروضاته .

شخصیتهای ذکر شده در این نسخه عبارت اند از:

- ۱ . حسن بن ابراهیم بن محمد الزامی (کاتب نسخه)؛ زام معرب جام است که از
توابع نیشابور است . جامی این نسخه را در سال ۴۱۶ق ، تحریر نموده است .
- ۲ . ابو عبد الله احمد بن عمر الزاهد (۴۷۰ق)؛ وقف نسخه بر مدرسه استادش حامد
بن احمد و شرح حال وی در تاریخ نیشابور (المنتخب من السياق) مسطور است .^{۱۲}
- ۳ . عمر بن محمد الحامدی (۵۱۶ق)؛ (متولی وقف نسخه)؛ در کتاب تاریخ
نیشابور شرح حال وی مسطور است .^{۱۳}

۴ . أبو الحسن علی بن ابراهیم البوزجانی (واقف دیگر نسخه)؛

۱۲ . تاریخ نیشابور المنتخب من السياق (چاپ قم - جامعه مدرسین)، ص ۱۳۸ .

۱۳ . همان، ص ۵۶۱ .

۵. الاستاذ الإمام الزاهد أبی بکر محمد بن الحسن^{۱۴}

دانشمند فقید استاد کاظم مدیر شانه چی این نسخه را تصحیح و در سال ۱۴۱۳ق/ ۱۳۷۱ش، از سوی بنیاد پژوهشهای آستان قدس رضوی منتشر نموده‌اند. همچنین این نسخه در فهرستهای آستان قدس رضوی معرفی شده است.^{۱۵}

دومین نسخه از روایت ابن مالک

دومین نسخه شناخته شده از روایت ابن مالک متعلق به کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی نجفی است. این نسخه نزد شهید ثانی تصحیح شده و علامت بلاغ در برگ اول آن به چشم می‌خورد.^{۱۶}

محقق ارجمند سید محمدجواد حسینی جلالی این نسخه را تصحیح و با مقدمه‌ای از سید محمدحسین جلالی در سال ۱۴۲۲ق/ ۱۳۸۰ش، در قم از سوی انتشارات دلیل ما منتشر نموده است.

تفاوتها دو نسخه موجود از روایت ابن مالک

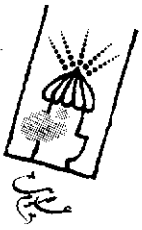
دو نسخه موجود از ابن مالک تفاوت چندانی با یکدیگر ندارند و تفاوت این دو نسخه اضافه شدن کلمه «علیه السلام» در عنوان دعاها در نسخه مرعشی و جابه جا شدن یک دعاست که دعای بیست و نهم (من دعائه فی الشکوی) در نسخه آستان قدس، در نسخه مرعشی دعای سی و هفتم قرار گرفته است.

برای مزید اطلاع، عنوان خطبه‌ها و ترتیب آنها در هر دو نسخه با ذکر شماره خطبه‌ها در صحیفه مشهور درج می‌گردد:

۱۴. گویا وی همان محمد بن الحسن بن علی بن محمد مقری طبری نیشابوری (م ۴۵۷ق) است که شرح حالش در تاریخ نیشابور المنتخب من السیاق، ص ۵۵ مسطور است.

۱۵. فهرست نسخه‌های خطی کتابخانه آستان قدس، ج ۱۱، ص ۶۷۱ و ج ۱۲، ص ۴۱۱ و ج ۱۵، ص ۳۳۲.

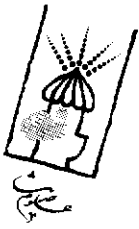
۱۶. فهرست نسخه‌های کتابخانه حضرت آیت الله مرعشی، ج ۱، ص ۲۳۰.

نسخه مرعشی		نسخه آستان قدس		
ردیف	عنوان	صفحه	عنوان	صفحه
۱	ندارد	۵۵	ندارد	۲۸۵
۲	و من دعائه في الشكر	۶۰	و من دعائه (ع) إذا مجّد ربّه عز وجلّ	۲۹۶
۳	و من دعائه في الاستعاذه	۶۴	و من دعائه (ع) في الاستعاذه	۳۰۲
۴	و من دعائه في ذكر التوبة	۶۶	و من دعائه (ع) في ذكر التوبة	۳۰۴
۵	و من دعائه في العفو	۶۷	و من دعائه (ع) في التضرع	۳۰۶
۶	و من دعائه في الرحمة	۶۸	و من دعائه (ع) في الرحمة	۳۰۸
۷	و من دعائه في مناجاته	۶۹	و من دعائه (ع) في مناجاة	۳۰۹
۸	و من دعائه في الاعتذار	۷۱	و من دعائه (ع) في الاعتذار	۳۱۴
۹	و من دعائه في الإقالة	۷۲	و من دعائه (ع) في الإقالة	۳۱۵
۱۰	و من دعائه في الإخلاص	۷۴	و من دعائه (ع) في الإخلاص والطلب	۳۰۹
۱۱	و من دعائه لنفسه	۷۵	و من دعائه (ع) إلى الله تعالى خلقه في طلب السر عليه	۳۲۱
۱۲	و من دعائه في الابتلاء	۷۶	و من دعائه (ع) في القناعة	۳۲۳
۱۳	و من دعائه في الرغبة	۷۷	و من دعائه (ع) في ذكر الموت	۳۲۴
۱۴	و من دعائه في الطلبة	۷۸	و من دعائه (ع) في الدين	۳۲۶
۱۵	و من دعائه في التمجيد	۷۹	و من دعائه (ع) في الإقالة	۳۲۸
۱۶	و من دعائه لأبويه	۸۴	و من دعائه لأبويه (ع)	۳۳۵
۱۷	و من دعائه لجيرانه	۸۶	و من دعائه (ع) في ذكر جيرانه	۳۳۸
۱۸	و من دعائه لاهل الثغور	۸۷	و من دعائه لاهل الثغور والحصون	۳۴۰
۱۹	و من دعائه لرمضان ودخول شهره	۹۱	و من دعائه (ع) إذا دخل شهر رمضان	۳۴۶
۲۰	و من دعائه في وداع شهر رمضان	۹۶	و من دعائه في وداع شهر رمضان	۳۵۰

نسخة مرعشي		نسخة آستان قدس			
شماره خطه بر حقه مشهور	صفحه	عنوان	صفحه	عنوان	ردیف
٣١	٣٥٩	و من دعائه (ع) في ذكر التوبة	١٠٤	و من دعائه في التوبة وذكرها	٢١
١٣	٣٦٦	و من دعائه (ع) عند الحوائج	١٠٨	و من دعائه في الحوائج	٢٢
١٤	٣٧٠	و من دعائه (ع) إذا ظلم	١١٠	و من دعائه إذا ظلم	٢٣
١٦	٣٧٤	و من دعائه (ع) إذا تضرع	١١٢	و من دعائه إذا تضرع	٢٤
٦	٣٨٣	و من دعائه (ع) إذا أصبح	١١٧	و من دعائه إذا أصبح	٢٥
٧	٣٨٩	و من دعائه (ع) إذا انزلت به مهمة	١٢٠	و من دعائه إذا نزلت به مهمة	٢٦
٣٥	٣٩٢	و من دعائه (ع) إذا نظر إلى اهل الدنيا	١٢٢	و من دعائه إذا نظر إلى اهل الدنيا	٢٧
٤٣	٣١٤	و من دعائه إذا نظر إلى الهلال	١٢٣	و من دعائه إذا رأى الهلال	٢٨
١٧	٣٩٦	و من دعائه إذا ذكر الشيطان	١٢٤	و من دعائه في الشكوى	٢٩
١٥	٤٠٠	و من دعائه (ع) إذا مرض	١٢٥	و من دعائه حين ذكر الشيطان	٣٠
١٨	٤٠٢	و من دعائه (ع) إذا دفع عنه ما يحاذر	١٢٧	و من دعائه إذا مرض	٣١
٣٦	٤٠٣	و من دعائه (ع) إذا نظر إلى السحاب والرعد	١٢٨	و من دعائه إذا دفع عنه مكروه	٣٢
٣٠	٤٠٦	و من دعائه (ع) إذا ابتلى بفضيحة	١٢٩	و إذا رأى السحاب والرعد	٣٣
٣٣	٤٠٨	و من دعائه (ع) في الاستخارة	١٣٠	و إذا رأى مبتلى بفضيحة	٣٤
٤٦	٤٠٩	و من دعائه (ع) الجامع في التعميد إذا اجتهد	١٣١	و من دعائه في الاستخارة	٣٥
٢٠	٤١٥	و من دعائه (ع) إذا خص نفسه	١٣٢	و من جامع دعائه إذا مجد	٣٦
—	٤٣١	و من دعائه (ع) في استجابة دعائه	١٣٥	و من دعائه إذا خص نفسه	٣٧
٥١	٤٣٣	و من دعائه (ع) في الحمد	١٤٢	و من دعائه في الحمد	٣٨
		پایان		پایان	

۳/۵ - تفاوت‌های روایت ابن مالک و روایت ابن اعلم و ابن مطهر

صحیفه سجادیه به روایت ابن مالک (که تاکنون دو نسخه از آن شناسایی و هر دو نسخه منتشر شده است) با روایت ابن اعلم و ابن مطهر (همان صحیفه مشهور) دو تفاوت اساسی دارد: یکی در سند و دیگری در تعداد دعا و این دو تفاوت موجب گشته که عالمان شیعی به این روایت توجهی نکنند و نسخه های آن تکثیر نگردد.

الف . تفاوت در سند

سند صحیفه در روایت ابن اعلم به دو بخش تقسیم می شود: بخش اول، حاوی گفت و گوی متوکل بن هارون با یحیی بن زید و گرفتن صحیفه خط زید از یحیی و رساندن آن صحیفه پس از شهادت یحیی به امام صادق (ع) و دستور امام صادق (ع) به سپردن آن به عموزادگان یحیی.

بخش دوم، حاوی پاسخ امام صادق (ع) به ادعای یحیی بن زید که شیوه آن حضرت را راحت طلبی دانسته است. امام در این بخش با توضیح کافی در مورد قیام یحیی و زید و همچنین تبیین حرکت اصولی را خویش بیان می نماید.

روایت ابن مالک با روایت ابن اعلم در بخش اول برابر است و جز چند کلمه نسخه بدل، اختلافی در آن به چشم نمی خورد؛ اما بخش دوم آن به کلی از روایت ابن مالک ساقط است و چون این بخش متضمن نقد قیامهای زیدیان است و با مذاق زیدیه موافق نیست، لذا این بخش در آن روایت حذف شده و این صحیفه، به صحیفه زیدیه مشهور، گردیده است. و همین امر موجب عدم رغبت عالمان شیعه امامیه به این روایت شده است.

ب . تفاوت در تعداد دعاها

روایت ابن مالک، در هر دو نسخه موجود تنها ۳۸ دعا را دربر دارد، درحالی که تعداد

دعاها در روایت ابن اعلم به ۵۴ دعا می رسد؛ اما دعاهایی که در روایت ابن مالک به چشم نمی خورند، عبارت اند از:

دعائه علیه السلام:

۱ . في ذكر آل محمد(ص)، ۲ . في الصلاة على حملة العرش، ۳ . في الصلاة على اتباع الرسل، ۴ . عند الاستسقاء بعد الجذب، ۵ . إذا حزنه أمر أهله، ۶ . عند الشدة والجهد وتعسر الأمور، ۷ . إذا سال العافية وشكرها، ۸ . لاولاده، ۹ . عند ختم القرآن، ۱۰ . في يوم عرفه، ۱۱ . في يوم الأضحى ويوم الجمعة، ۱۲ . في دفاع كيد الأعداء ورد بأسهم، ۱۳ . في الرهبة، ۱۴ . في الإلحاح على الله، ۱۵ . في التذلل لله عزوجل، ۱۶ . في استكشاف الهموم .

ج . تفاوت در جمله «اللهم صل على محمد و آله»

در دعاهایی که روایت ابن مالک با ابن اعلم مشترك هستند، این تفاوت وجود دارد که در روایت ابن اعلم در موارد متعدد در متن دعاها کلمه دعائیه «اللهم صل على محمد و آله» به چشم می خورد که در روایت ابن مالک وجود ندارد و این نیز دلیل دیگری بر بی توجهی عالمان شیعه به این روایت بوده است .

در پایان، شایان ذکر است که اکنون دو نسخه موجود از روایت ابن مالک منتشر شده، لذا جا دارد که محققان، نسخه های موجود از روایتهای ابن المفضل را (روایت ابن علم و روایت ابن مطهر) - که اساس صحیفه مشهورند - منتشر سازند .